

Václav Benda

Kletba sociální rovnosti*

... My chceme oslavit pravdu tím, že se pokusíme vrhnout trochu světla na některé lži, které se za ni vydávají či toliko přestrojují, spoléhajíce na svou pravděpodobnost a přemlouvavou schopnost. Jde o okruh tvrzení respektive hesel, že socialistické myšlenky, ať již Marxovy či spřízněné proveniencie, jsou v jádře dobré, jen byly pokaženy neblahou praxí. Že zvláště ideál sociální rovnosti je něčím, co je naším společným lidským úkolem a co nemůže být dost dobře zpochybněno — nanejvýš lze diskutovat o vhodnosti prostředků k jeho dosažení. Přitom takové hlasy zaznívají i z křesťanského prostředí a křesťanskou řečí, dovolávajíce se Evangelia — právě tomuto prostředí jsou určeny mé výhrady a řečí Evangelia se je pokusím artikulovat.

Nejprve tedy k marxismu a socialistickým myšlenkám vůbec, a to s klidem k jejich „nejčistšímu“ a „nejautentičtějšímu“ jádru, které údajně představuje vůdčí duchovní a mravní impuls posledních sta let. Zasluhou imperativů, v nichž jsem vyrůstal a studoval, vím o těchto myšlenkách nemálo, přesto bych však chtěl cosi předeslat: pro ty, kdo se za každou cenu snaží obhájit neobhajitelné i pro ty, jimž by snad příznivější okolnosti dovolovaly ušetřit si díky této poznámce putování po zbytečných cestách. Protože je notoricky známo, že lidský život je krátký a nejistý a že přemíra informací se stává jednou z nejvážnějších překážek pravdy, je nadmíru užitečné osvojit si jedno docela prosté kritérium: jakmile někdo slibuje uskutečňování ráje na zemi vlastními lidskými silami, jakmile se dovolává návratu** k původnímu neporušenému stavu, netřeba to dále číst — v lepším případě podvodník, v horším fanatický šílenec. Zjevená i historická zkušenost nám však ve vzácné svornosti ukazuje, že každý takový nárok „změnit jen to a to“, „odstranit jen tu či

* Tato stať, která pod názvem „Poznámky k poznámkám často slyšeným“ koluje v Československu, zkráceně o svou úvodní část, vychází zde bez vědomí či souhlasu autora.

** I logika zde pokulhává, neboť dovolat se dějin a jejich zákonitostí je nezbytné; a dějiny jsou bytostně tísní, co někdo směřuje a nezná návratu. Dokonce ani Vykoupení jako výsostný Boží čin některak neznamená osvobození anděla z plamenným mečem od bran ráje, nýbrž příchod nové říše a otevření cesty k ní, plné nejistoty a utrpení a služby, cesty skutku dějinné.

onu překážku a ten či onen lidský koukol, kazící lad celkového plánu", aby se již konečně dosáhlo absolutního dobrého, znamenal vždycky jen hekatombu mrtvých a nesnesitelné ujařmení přeživších, aniž by bylo jen o krok pokročeno k příslibenému ideálu. Také druhá apriorní námitka je dobře zakotvena v Evangeliiu, v onom „po ovoci jejich poznáte je“ a „ne každý, kdo volá Pane!, Pane!, přijde do království nebeského“. Již od bezčasí pádu andělů a od prapůvodních časů „peccatum originale“ se dobře ví, že to nikdy není člověk, tvor k Božímu obrazu stvořený, kdo káže dobré myšlenky: vzejde-li kde zlo, pak vždy jen ze semene čistého ducha a čistých idejí, jemuž člověk ve své slabosti znovu a znovu podléhá. Ovoce lidských skutků bývá nedokonalé, svraskalé, nedozrálé a trpké, je-li však plné jedu, přináší-li smrt a zkázu, tu můžeme bez nebezpečí omylu říci: tento jed je plodem ducha, to špatné myšlenky pokazily (toliko slabé) lidi a rozehrály v nich jejich možnost konat zlo. Nevědomost hříchu nečiní, aniž by byla špatnost přítomna a vtčlena v kterémkoli stvoření, neboť Bůh „viděl, že je to dobré“: jen duch je ve své svobodě schopen dát povstat těmto neblahým věcem.

Každý z těchto dvou důvodů sám o sobě postačí, abychom nad tímto bláznovstvím pokrčili rameny a věnovali raději čas modlitbě. Lze ale poukázat na četné konkrétní kletby v samých základech tohoto učení, které je předurčily stát se velikým svodem, zhoubou mnohých a strašným trestem za nakupivší se lidské provinění. Jmenujme opravdu jen namátkou. Hřích pýchy proti Bohu i proti všemu stvořenému, korunovaný v sekulární rovině oním „Filozofové svět jen různě vykládali, jde však o to jej změnit“. (Aby nám nebylo špatně rozuměno: Kristova „změna srdcí“ je procesem přesně opačným, ona je východiskem poslouchání, ne ničivé vlády.) Hřích zoufalství neboli nihilismu, ať již obratnými manipulacemi s pojmem „odcizení“, popírá kohokoliv a cokoliv druhého, či ať tvrdým dějinným determinismem a „převrácením z hlavy na nohy“ anihiluje nakonec i samotného hříšníka a jeho svobodu. Četné hříchy proti pravdě, která je učiněna majetkem (třídy, jejího revolučního předvoje a posléze jen „objektivních“ zájmů tohoto předvoje, vyjadřovaných puncovanými orákuly), věcí mrtvou a mravně i ontologicky lhostejnou. Po osvědčeném způsobu „opice Boží“ bylo do těchto myšlenek, které jsou nedílně i praktickými návody ke svému uskutečnění, převzato mnohé, co se zrodilo ve starozákonní a rabínské tradici či v rámci historických struktur katolické církve — v podobě jen nepatrně proměněné, o to odlišnější je však celkový záměr a cíl. Atd., atp. Jen nad jednou ideou socialismu, patrně nejúporněji hájenou co zdravá a vnášející tak zmatek i do mnohých křesťanských myslí, se zde chceme pozastavit poněkud podrobněji: je to ideál

(přiznejme hned, že my ho označujeme za kletbu) sociální rovnosti.

Za prvé je nutno konstatovat, že společnosti tzv. reálného socialismu nastolily sociální nerovnost v míře historicky nebývalé i neočekávané (jistě — v daném případě nanejvýš sporné — minimální sociální zajištění, vlastní uzavřeným společnostem, nemá se sociální rovností samozřejmě nic společného). To je logický důsledek našich výše uvedených tezí, jako všechny až příliš eklatantní pravdy se však tento fakt vždy znovu stává námětem pochyb a diskusí. Za druhé je nutno konstatovat (a ani ty nejpůvodnější teoretické zdroje socialismu se tím příliš netají), že možnost uskutečnění tohoto ideálu je podmíněna znásilněním, že cenou za dosažení sociální rovnosti je likvidace rovnosti politické a občanské, popření důstojnosti jednotlivé lidské bytosti a její svobody. Návrat až kamsi hluboko do předkřesťanských časů. Je však jasné, že ani jedno z těchto konstatování nestačí zdiskreditovat ideál sám, nanejvýš použitou metodu a její efektivnost: nezůstává sociální rovnost něčím, oč je křesťan trvale zavázán (s vysokým stupněm priority) usilovat, čeho nedostatek je mu výzvou a současně „špatným svědomím“ před stávajícím i kterýmkoli budoucím světem?

Tento problém má celou řadu dosti různorodých aspektů. Rozhodně je chudoba darem, darem z největších a určena všem: jako jedna z nejdůležitějších forem Kristova stálého zpřítomňování je pokladem jak pro ty, kteří takto svého Pána následují a připodobňují se mu — pro chudé —, tak pro ty ostatní, kteří se s ním na tento způsob setkávají, obdarovávajíce Ho a poznávající v nejobozejším z bližních. Je-li pojem chudoby morálně i ontologicky jasný, byla-li chudoba mnohokrát po právu vyvýšena před oči světa co jedna z dobrých cest, zdá se otázka majetku mnohem ošidnější a dvojsečnější: to vždycky usnadňovalo vyslovovat kolem ní ledacos nepředloženého a vydávat to za dobrou a jedinečnou dobrou zvěst. Zajisté je majetek, zvláště v míře možnostem toho onoho člověka nepřiměřené nebo pro srdce tvrdá, čímsi ohrožujícím a překážkou spásy: nesnadno vejde bohatec (ať již ho bohatcem činí jediný prsten či statky v ceně poloviny země, to je zcela okrajová záležitost) do království nebeského, mládenec se pak zasmušil a opustil cesty Ježíšovy, neboť byl velmi bohat. Současně je však majetek čímsi dobrým a pravým, uznanou a nezpochybněnou mírou hodnot, i kdyby na sebe měla brát podobu pokladů v nebi: když ponecháme stranou valnou část Ježíšových podobností, je to už mojžíšovský zákon, který právě za spravedlnost a štědrost vůči chudému slibuje rozmnožení majetku — jako odměnu a věc před Bohem i lidmi prospěšnou. Nejspíše snad lze říci, že se to s majetkem má nějak obdobně jako s „onou šťastnou vinou“, bez níž bychom nepoznali

slávu Vykupitele, s hříchem prarodičů získanou schopností rozpoznávat dobré a zlé: je kamenem úrazu pro mnohé, ale současně i velikou a nezbytnou školou, školou odpovědnosti a úcty k hospodinově dílu i Jeho vládě. Neboť podstatné je, že my Bohu patříme, Kristus přišel do „vlastního“: abychom mohli opravdu žít jako tvorové, k obrazu Božimu stvoření, abychom mohli být právi svému synovství, je nezbytné, aby i nám něco patřilo, abychom se naučili rozvíjet starostlivý vztah láskyplné odpovědnosti za svěšené. Obdobně jako svoboda je i majetek tím nedotknutelným projevem vážnosti Boží lásky k nám, který nám dává plnou možnost zatratit se a Boha opustit, jehož odpovědně zvládnutí je však bezpodmínečným předpokladem naší spásy — alespoň v té jediné a neodmyslitelné podobě dějin spásy, do které jsme vrženi.

Tomuto podvojnému charakteru majetku odpovídá také dvojitý imperativ, jehož se křesťanu ze zjevení dostává: na jedné straně naléhavá a spásu podmiňující výzva k almužně, štědrosti, rozdělení se se svým bratrem, na druhé straně kategorický zákaz „požádat statku bližního svého“. Jakýkoli pokus o dosažení ideálu sociální rovnosti, založený na nerespektování tohoto zákazu, nutně převrací veškeren řád a zahajuje cestu, na které je s železnou logikou popřeno jedno přikázání po druhém a pravda se mění v lež — speciálně je teprve takto majetek zbaven výsady ospravedlnit se štědrostí a tvořivým rozmnožováním, chudoba se pak mění z naděje a daru na skutečné prokletí. Ještě cosi víc je však zapotřebí dodat k zmíněnému ideálu: totiž i pro ten případ, kdy je beze vší nepoctivosti a postranních úmyslů (což je historicky nanejvýš vzácné) vyhledáván cestami pokojnými a mravně nezávadnými — zda je opravdu křesťanské či dokonce pro křesťana závazné takto si počínat a takový cíl si vytyčit. Náš Pán pravil, že chudí budou vždycky mezi námi, a ostře odmítl nabídku proměnění všech kamenů v chleby — tedy nabídku „pozitivního“ uskutečnění sociální rovnosti, odstranění chudoby bez porušení přikázání a znásilnění lidské svobody. Tím je jednoznačně dán obsah našeho následování i meze, za nimiž se stává poblouzněním a pyšnou snahou mařit Boží plány. Kdykoliv a kdekoliv pomáhat odstraňovat či zmírňovat sociální nerovnost, skýtat almužnu, či rozdělit se s bratrem (i potom ovšem zůstává každému jeho díl majetku — a tedy také svoboda a milost, jak jej rozmnoží nebo jej promrhá), být v tomto neúnavný: nejen aby nevěděla levice, co činí pravice, ale abych nevzpomínal dnes, co jsem učinil včera. Ideály však pokud možno nevytyčovat (nejen dobrými rozhodnutími je dlážděna cesta do pekel, ideály tam obyčejně vedou ještě spolehlivěji), v žádném případě pak ne ten o sociální rovnosti. Když už pro nic jiného, tedy pro Kristův svatý příslib, že i On bude s námi až do

konce časů — kromě eucharistie právě v chudých a trpících, které budeme vždy a každenně potkávat. Nejenže tedy usilování o sociální rovnost není povinností křesťanů a jejich zanedbaným úkolem, ono je jedním z velikých svodů, které nám opětovně a v masce zvířete nejchytřejšího předkládá otec lži: po Stromu poznání pojezte ještě ze Stromu života a budete jako bohové, odstraňte bídu a chudobu a budete více než bohové, neboť vlastními silami dokážete popravit Jeho stvoření a vykoupit se z kletby prvotního hříchu. Ideály jsou věc všeobecně vážená a ideál sociální rovnosti se vydává za tak dobrý a nepochybný, že je zajisté pohoršením a kamenem úrazu pro mnohé pokusit se jej popřít v samém základě — co však od časů Kristova kříže není v křesťanství pohoršením, už bychom si měli pomalu odvyknout libivé řeči *aggiornamenta*.

